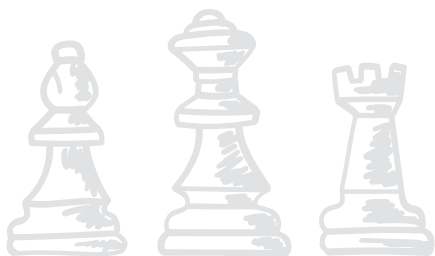

**V L A D I M I R
N A B O K O V**

**LUŽINOVA
ODBRANA**

Prevela s ruskog
Ana Jakovljević Radunović

Laguna

Naslov originala

Vladimir Nabokov

THE DEFENSE

Copyright © 1930, Vladimir Nabokov

All rights reserved

Translation copyright © srpskog izdanja 2026, LAGUNA

LUŽINOVA ODBRANA

Najviše ga je iznenadilo što će od ponedjeljka biti Lužin. Njegov otac – pravi Lužin, stariji Lužin, Lužin koji je pisao knjige – izađe iz sobe trljajući ruke već namazane za noć prozirnom engleskom kremom i mekanim korakom, vrati se u spavaću sobu. Žena je ležala u postelji. Pridiže se i upita: „Pa, kako je prošlo?“ Skinu svoj sivi kućni ogrtač i odgovori: „Prošlo je. Mirno je prihvatio. Uh... Kao da mi je kamen pao sa srca.“ „Baš fino...“, reče žena polako navlačeći svileni pokrivač. „Hvala Bogu, hvala Bogu...“

To je zaista bilo olakšanje. Celo leto – brzo leto u letnjikovcu, satkano od mirisa jorgovana, pokošene trave i suvog lišća – proveli su celo leto razmišljajući kada i kako da mu kažu, odlagali su i odlagali, pa su stigli do kraja avgusta. Kružili su oko njega bojažljivo sužavajući krugove, ali čim bi on podigao glavu, otac bi s tobožnjim interesovanjem lupkao po staklu barometra, na kome je strelica uvek pokazivala oluju, a majka bi odlebdela nekud u dubinu kuće ostavivši sva vrata otvorena i zaboravivši

dugačak neuredan buket poljskih zvončica na poklopcu klavira. Korpulentna Francuskinja koja mu je naglas čitala *Monte Krista* i prekidala čitanje da bi osećajno uzviknula: „Jadni, jadni Dantes!“, predložila je roditeljima da ona uhvati bika za rogove, iako ju je bik smrtno plašio. Jadni, jadni Dantes nije u njemu budio sažaljenje; dok bi ona vaspitno uzdisala, on bi samo zaškiljio i gumicom cepao hartiju za crtanje, trudeći se da što groznije nacрта izbočinu njenog poprsja.

Mnogo godina kasnije, jedne neočekivane godine prosvetljenosti i zanesenosti, opijen ushićenjem, setio se tih časova čitanja na verandi, koja je plutala u šumu vrta. Sećanje je mirisalo na sunce i slatko-mastiljavi ukus štapića od sladića, koje je ona usitnjavala udarcima peroreza i ubeđivala ga da ih drži pod jezikom. I ekserčići za tapete, koje je jednom stavio na pletenu stolicu, namenjenu da sa prhkim pucketanjem primi njenu pozamašnu pozadinu, bili su u njegovom sećanju podjednako vredni kao sunce, šum bašte, i komarac, koji je, sisajući njegovo oguljeno koleno, blaženo podizao rubinski trbuščić. Desetogodišnji dečak dobro i detaljno poznaje svoja kolena: do krvi raščešan plik, bele tragove noktiju na preplanuloj koži, i sve one ogrebotine kojima se potpisuju zrnca peska, kamenčići i oštre grančice. Komarac je odleteo, izbegavši udarac dlanom. Francuskinja ga je molila da se ne vrpolji. A on bi, besno, pokazujući neravne zube koje je gradski zubar obavio žicom od platine, nagnuo glavu s pramenom na temenu i češao, i grebao celom šakom mesto ujeda. Polako, s rastućim užasom, Francuskinja je pružala ruku ka otvorenoj svesci za crtanje, ka strašnoj karikaturi.

„Ne, bolje da mu ja kažem“, nesigurno odgovori Lužin stariji na predlog. „Reći ću mu kasnije, nek na miru piše diktat.“ „Laž je da u pozorištu nema loža“, ravnomerno je diktirao šetajući se napred-nazad po učionici. „Laž je da u pozorištu nema loža.“ I sin je pisao skoro ležeći na stolu, pokazujući zube u metalnim skelama i ostavljao prazna mesta za reči „laž“ i „loža“. Bolje mu je išla aritmetika. Bilo je neke tajanstvene slasti u tome što se dugačak i s mukom dobijen broj u presudnom trenutku, posle mnogo avantura, bez ostatka delio sa devetnaest.

Plašio se Lužin stariji da će se sa sinom, kada sazna za šta su mu potrebni potpuno bezlični Truvor i Sineus, i tabela reči koje se pišu sa „jat“, i najvažnije ruske reke, desiti isto ono što i pre dve godine, kada se sporo i teško, uz škripu stepenika, pucanje podnih dasaka i pomeranje sanduka, ispunivši sobom celu kuću, pojavila Francuskinja. Međutim, ništa slično se nije desilo. Slušao je mirno, a kada je otac, u pokušaju da odabere najzanimljivije i najprivlačnije detalje, usput rekao da će ga kad odraste zvati po prezimenu, sin se zacrveneo, počeo brzo da trepće i bacio se na jastuk otvarajući usta i odmahujući glavom („Ne vrpolti se tako“, oprezno reče otac, primetivši njegovu zbunjenost i očekujući suze), ali nije briznuo u plač – umesto toga se sav naduo i zario lice u jastuk, pučkajući u njega usnama, a onda je iznenada ustao – razbarušen, topao, blistavih očiju – i, gotovo bez daha, upitao da li će ga i kod kuće zvati Lužin.

A sada, na putu do stanice, tog sumornog, napetog dana, Lužin stariji je, sedeći pored žene u kočiji, gledao sina, spreman da se istog časa osmehne ako bi mu ovaj

pokazao svoje tvrdoglavo, u stranu okrenuto lice, i čudio se zašto je sin odjednom postao „tvrdkast“, kako se izrazila žena. Sin je sedeo na prednjoj klupici, umotan u smeđi ogrtač od lodena, sa mornarskom kapom nakrivo nameštenom, koju niko na svetu nije smeo ispraviti, i gledao u stranu, u debela stabla breza koja su, vrteći se, prolazila pored njih duž jarka punog brezovog lišća. „Je l' ti hladno?“, upita majka kada na skretanju ka mostu vetar šibnu i namreška paperje na sivom ptičjem krilu njenog šešira. „Hladno mi je“, reče sin posmatrajući reku. Majka je, uz neki grleni zvuk, pružila ruku ka njegovom ogrtaču, ali srevši njegov pogled, trže ruku i samo prebiranjem prstiju po vazduhu pokaza: „Zamotaj se, zamotaj se bolje.“ Sin se nije pomerio. Ona napući usne da bi se veo odlepio od usta – učestao pokret, gotovo tik – i pogleda muža, nemo tražeći podršku. On je takođe bio u ogrtaču od lodena, ruke u debelim rukavicama ležale su na kariranom prekrivaču, koji se blago spuštao da formira dolinu, pa se opet blago uspinjao do struka malog Lužina. „Lužine“, reče on s usiljenom veselošću, „ej, Lužine?“, i ispod prekrivača ga blago munu nogom. Lužin skupi kolenca. Eno krovova koliba gusto obraslih blistavom mahovinom, eno poznatog starog stuba s poluizbrisanim natpisom, eno đerma, vedra, crnog blata, bosonoge seljanke. Posle sela konji krenuše korakom uzbrdo, a iza njih, u dolini, pojavi se druga kočija – Francuskinja i ekonomka, stešnjene i neprijateljski nastrojene jedna prema drugoj. Kočijaš coknu usnama, konji opet predoše u kas. Nad strnjištem, po bezbojnom nebu, sporo je letela vrana.

Stanica se nalazila na oko dva kilometra od imanja, tamo gde put zvonko i glatko prolazi kroz jelovu šumu,

preseca peterburški drum i teče dalje, preko pruge, ispod rampe, u nepoznato. „Ako hoćeš, pokreni marionete“, ulagivao se Lužin stariji kad je sin iskočio iz kočije i zagledao se u zemlju vrteći glavom jer mu je vrat grebala vuna lodena. Sin ćutke uze pruženi novčić od deset kopejki. Iz druge kočije s mukom su se iskobeljale Francuskinja i ekonomka, jedna udesno, druga ulevo. Otac je skidao rukavice. Majka je, odmičući veo, pratila pogledom nosača širokih grudi koji je prikupljao prekrivače. Vetar u naletu nakostreši grive konja i naduva kočijaševe malinaste rukave.

Kad je ostao sam na peronu, Lužin krenu ka staklenom sanduku gde je pet lutaka, sa golim, obešenim nožicama, čekalo da ožive i da se zavrte usled guranja novčića – ali to iščekivanje danas beše uzaludno jer je automat bio pokvaren i novčić je propao. Lužin pričekao, zatim se okrenu i priđe ivici perona. Desno, na ogromnom zavežljaju, sedela je devojčica i oslonivši se lakton o dlan druge ruke jela zelenu jabuku. Levo je stajao čovek sa kamašnama i štapom u ruci, zagledan u daljinu, u ivicu šume, odakle će se kroz nekoliko minuta pojaviti vesnik voza – beli dim. Ispred, s druge strane šina, pored žutog vagona drugog razreda bez točkova, uraslog u zemlju i pretvorenog u stalno ljudsko prebivalište, neki je čovek cepao drva. Odjednom, koprena suza sakri sve, ožeže trepavice, nemoguće je podneti ono što će se upravo desiti: otac sa lepezom karata u ruci, majka koja prebrojava pogledom kofere, voz koji uleće, nosač koji prisanja merdevine uz platformu vagona da bi im olakšao penjanje. On se osvrnu. Devojčica je jela jabuku; čovek u kamašnama gledao je u daljinu; sve je bilo mirno. On dođe, kao da šeta, do kraja perona i odjednom

ubrza, sjuri se niz stepenice – utabana staza, baštica šefa stanice, ograda, kapija, jelke – dalje mala jaruga i odmah gusta šuma.

Najpre je trčao pravo kroz šumu, šušteći kroz paprat, proklizavao po crvenkastom lišću đurđevka – kapa mu je visila pozadi na vratu, držala ju je samo gumica, dok su mu kolena u vunanim, već gradskim čarapama gorela od vrućine – plakao je u trku i psovao detinjim glasićem kad bi ga grana ošinula po čelu, i napokon zadihan stade i čučnu, tako da mu je loden potpuno prekrrio noge.

Tek danas, na dan preseljenja iz sela u grad, na dan koji sam po sebi nije sladak, kada je kuća puna promaje i kada iz sve snage zavidiš baštovanu koji nikuda ne ide, tek danas je shvatio sav užas promene o kojoj mu je govorio otac. Pređašnje jesenje selidbe u grad učiniše mu se srećom. Svakodnevna jutarnja šetnja sa Francuskinjom – uvek istim ulicama, preko Nevskog prospekta pa ukrug, preko Keja, do kuće – nikada se neće ponoviti. Srećna šetnja. Povremeno mu je predlagano da počnu od Keja, ali bi uvek odbijao – ne toliko zbog toga što je od ranog detinjstva voleo ono uobičajeno, koliko zbog toga što se nesnosno bojao petropavlovskog topa, strašnog gromoglasnog udara od kojeg su drhtala stakla na kućama i mogla da mu pukne bubna opna – i uvek je tako udešavao (koristeći neprimetne manevre) da u dvanaest sati bude na Nevskom prospektu, što dalje od topa, čiji bi ga hitac sustigao kod Zimskog dvorca ako bi se promenio pravac šetnje. Neće više biti prijatnog razmišljanja posle doručka, na divanu, pod tigrastim prekrivačem, niti mleka tačno u dva – u srebrnoj šolji, koja mleku daje dragoceni ukus, niti vožnje tačno u tri – u otvorenoj porodičnoj kočiji.

Umesto toga, sada je dolazilo nešto odvratno novo i nepoznato, nemoguć, neprihvatljiv svet u kome će biti pet časova nastave zaredom i gomila dečaka, još strašnijih od onih koji su ga jednog julskog dana na mostu opkolili, uperili limene pištolje i pucali u njega štipalima sa kojih su podmuklo bili skinuti gumeni vrhovi.

U šumi beše tiho i vlažno. Kad se isplakao, poigrao se s jednom bubom, koja je nervozno mrđala brkovima, a potom ju je dugo gnječio kamenom, trudeći se da ponovi onaj prvobitni, slatko-hrskavi zvuk. Malo kasnije primeti da počinje da sipi kiša. Tada ustade sa zemlje, nađe poznatu stazicu i potrča, spotičući se o korenje, sa nejasnom, osvetoljubivom mišlju: da se dokopa kuće i tamo sakrije, da tamo provede zimu, hraneći se džemom i sirom iz ostave. Stazica, koja je desetak minuta vijugala kroz šumu, spusti se ka reci, prepunoj kišnih prstenova, i posle još pet minuta ukaza se pilana, mlin, most na kome se do članaka tone u strugotinu, pa stazica uzbrdo, i kroz golo žbunje jorgovana – kuća. Provuče se pored zida, vide da je prozor dnevne sobe otvoren, pope se pored oluka na zeleni, oljušteni venac, i prevali se preko prozorske daske. U dnevnoj sobi se zaustavi, oslušnu. Dagerotipni deda, majčin otac – crni bakenbardi, violina u rukama – gledao ga je pravo u oči, ali je potpuno nestajao, rastvarao se u staklu, čim bi pogledao portret sa strane – tužna zabava koju nikada nije propuštao. Razmisli, pomerajući gornju usnu, zbog čega je platinasta žica na prednjim zubima slobodno klizila gore-dole, pa oprezno otvori vrata i, trzajući se od gluvog odjeka koji se, nakon odlaska ukućana, prerano uselio u kuću, odjuri hodnikom i odatle, stepeništem, na tavan. Tavan je bio poseban, sa

prozorčeto kroz koje se moglo gledati na stepenište, na smeđi sjaj ograda, koje su se blago izvijale niže gubeći se u izmaglici. U kući je vladala savršena tišina. Nakon nekog vremena, odozdo, iz očeve radne sobe, začu se prigušeni zvuk telefona. Zvonjava se nastavi, sa prekidima, prilično dugo. Potom ponovo tišina.

Smestio se na sanduk. Pored njega bio je isti takav sanduk, ali otvoren, i u njemu su bile knjige. Ženski bicikl sa pocepanom zelenom mrežom, razapetom duž zadnjeg točka, stajao je naopačke u ćošku, između neobrađene daske prislonjene na zid i ogromnog putnog kovčega. Posle nekoliko minuta Lužinu postade dosadno, onako kako biva kad je grlo obmotano flanelom pa se ne može napolje. Ispipao je prašnjave, sive knjige u sanduku, ostavljajući na njima crne otiske. Osim knjiga, tu je bila loptica za badminton sa jednim perom, velika fotografija (vojni orkestar), naprsla šahovska tabla i druge ne bogzna kako zanimljive stvari.

Tako prođe sat. Odjednom začu žagor glasova, zavijanje ulaznih vrata i, oprezno virnuvši kroz prozorče, vide dole kako se otac dečaćki hitro penje uz stepenice, ali se, ne dotrčavši do odmorišta, opet brzo spusti, šireći kolena. Dole su se sada jasno čuli glasovi – batlera, kočijaša, čuvara. Nakon jednog minuta stepenište ponovo ožive; ovog puta njime se brzo penjala majka pridržavajući suknju, ali ni ona ne dođe do odmorišta, već se nagnu preko ograde, a potom, brzo, raširivši ruke, siđe dole. Konačno, posle još jednog minuta, svi se zajedno popeše na sprat – očeva ćela je sijala, ptica na majčinom šeširu se njihala poput patke na nemirnom jezeru, poskakivao je sedi batlerov jež; iza njih, neprestano se naginjući preko ograde, peli

su se kočijaš, čuvar i, iz nekog razloga, mlekarica Akulina, pa još i crnobradi čovek iz mlina, stanovnik njegovih budućih košmara. Taj ga je, kao najjači, i odneo sa tavana do kočije.

2

Lužin stariji, Lužin koji je pisao knjige, često je razmišljao o tome šta bi moglo ispasti od njegovog sina. U njegovim knjigama – a sve su one, osim zaboravljenog romana *Dim*, bile napisane za adolescente, mladiće, učenike srednjih škola i prodavale se u čvrstim, živopisnim povezima – stalno je iskrsavao lik plavokosog dečaka, ćudljivog i zamišljenog, koji se preobražavao u violinistu ili slikara, ne gubeći pritom svoju moralnu lepotu. Jedva приметnu osobenost koja je njegovog sina razlikovala od sve one dece koja će, po njegovom mišljenju, neminovno postati sasvim obični ljudi (ako pretpostavimo da takvi uopšte postoje), on je tumačio kao tajanstveno treperenje talenta; i, pamteći da mu je pokojni tast bio kompozitor (doduše, prilično suvoparan i u zrelim godinama sklon sumnjivom bleštavilu virtuoznosti), on bi više puta, prijatno sanjareći kao u nekoj litografiji, noću silazio sa svećom u salon, gde je čudo od deteta u beloј košuljici do peta sviralo na ogromnom, crnom klaviru.

Činilo mu se da svi moraju uočiti izuzetnost njegovog sina; činilo mu se da će je drugi bolje razumeti nego on sam. Škola koju je za njega izabrao bila je čuvena po tome što se u njoj posebna pažnja poklanjala takozvanom unutrašnjem životu učenika, i po humanizmu, delikatnosti i

prijateljskom razumevanju. Prema predanju, na početku njenog postojanja nastavnici su se za vreme velikog odmora igrali s đacima: fizičar bi, gledajući preko ramena, pravio grudvu od snega, matematičaru bi se u trku zabila tvrda lopta u rebra, a direktor je veselim uzvicima podsticao igru. Zajedničkih igara više nije bilo, ali je ostala idilična slava. Razredni starešina njegovog sina bio je nastavnik književnosti, dobar poznanik pisca Lužina i, uzgred budi rečeno, sasvim pristojan lirski pesnik, koji je izdao zbirku podražavanja Anakreona. „Svratite“, rekao je on onog dana kada je Lužin stariji prvi put doveo sina u školu. „Bilo kog četvrtka oko podneva.“ Lužin je svratio. Stepenište je bilo prazno i tiho. Prolazeći kroz salu ka zbornici, začuo je iz drugog razreda prigušeno prolamanje smeha. Zatim, u tišini, njegovi koraci neobično zvonko zalupaše po žutom parketu sale. U zbornici, za velikim stolom pokrivenim suknom koje je mirisalo na ispite, sedeo je razredni i pisao pismo.

I sada, kao i tada, umesto reči divljenja koje je naslućivao i očekivao (kao što, probudivši se u tuđem gradu, očekuješ, još ne otvorivši kapke, neobično, blistavo jutro), umesto svih onih reči koje bi rado sam došapnuo, da nije nade da će ih ipak dočekati, začuo je sumorne, prohladne reči koje su dokazivale da njegovog sina razredni razume još manje nego on. O nekakvom tajnom talentu ni reči nije prozborio. Nagnuvši blede, bradato lice sa dva ružičasta udubljenja sa strana nosa, sa koga je oprezno skinuo pripijene pensne, trljajući oči dlanom, razredni je počeo da govori prvi; rekao je da bi dečak mogao bolje da uči, da se, izgleda, dečak ne slaže sa drugovima, da slabo trči tokom odmora... „Dečak je nesumnjivo sposoban“,

rekao je razredni, završavajući sa trljanjem očiju, „ali se zapaža izvesna tromost.“ U tom trenutku negde dole začu se zvono, prebaci se na sprat i nepodnošljivo prodorno prođe kroz celu zgradu. Nakon toga nastupiše dve-tri sekunde potpune tišine, pa odjednom sve ožive, nastade larma, počese da lupaju poklopci klupa, salu ispuni žamor i trupkanje nogu. „Veliki odmor“, reče razredni. „Ako želite, možemo da siđemo u dvorište da pogledate kako se dečaci igraju.“

Brzo su silazili niz kameno stepenište, držeći se za ogradu i klizeći đonovima po uglačanim ivicama stepenika. Dole, u tamnoj teskobi garderobe su se preobuvali; neki su sedeli na širokim prozorskim daskama i stenjali žurno zatežući pertle. Odjednom vide sina, koji je, pogrbljen, s gađenjem vadio čizme iz torbe. Plavokosi dečak ga u žurbi gurnu, ovaj se pomeri u stranu i odjednom ugleda oca. Otac mu se osmehivao, držeći svoju astra-hansku šubaru i ivicom ruke praveći na njoj uobičajeno udubljenje. Lužin se namršti i okrenu, kao da oca nije primetio. Čučeci na podu leđima okrenut ocu, poče da petlja oko čizama; oni koji su se već obukli prelazili su preko njega, i on se, posle svakog gurkanja, sve više grbio i zabijao u mrak. Kad je najzad izašao, u dugom, sivom kaputu sa astrahanskom šubaricom (koju mu je stalno skidao neki krupan dečak), otac je već stajao kod kapije, na suprotnom kraju dvorišta, i s iščekivanjem gledao u njegovom pravcu. Pored je stajao razredni, i kada se siva gumena lopta, kojom su igrali fudbal, slučajno dokotrljala do njegovih nogu, nastavnik književnosti, instinktivno nastavljajući očaravajuće predanje, napravi se da želi da je šutne, nespretno se prebaci s noge na nogu, umalo ne

izgubi kaljaču i krajnje dobrodušno se nasmeja. Otac ga pridrža za lakat, a Lužin mlađi iskoristi priliku i vrati se u hodnik, gde je već bilo sasvim mirno i gde je, skriven čivilucima, blaženo zevao vratar. Kroz staklo vrata, između gvozdениh zraka rešetke u obliku zvezde, video je kako otac naglim pokretom skida rukavicu, brzo se pozdravlja s razrednim i nestaje kroz kapiju. Tek tada je ponovo izmileo i, oprezno obilazeći one koji su se igrali, provuče se na levu stranu, gde su pod svodom bila spakovana drva. Tamo, podigavši kragnu, sede na cepanice.

Tako je presedeo oko dvesta pedeset odmora, do godine kada su ga odveli u inostranstvo. Povremeno bi se iza ugla iznenada pojavio razredni. „Što si se ti, Lužine, tu zgrčio? Trči malo s drugovima.“ Lužin bi ustao s drva, izašao ispod svoda u četvorougao zadnje dvorište, pravio nekoliko koraka trudeći se da pronađe tačku podjednako udaljenu od trojice drugova iz razreda koji su tada bili posebno agresivni, izmakao bi se od lopte nošene nečijim zvučnim šutom i, uverivši se da je razredni daleko, vraćao se drvima. Izabrao je to mesto već prvog dana, onog crnog dana kad je oko sebe osetio takvu mržnju i takvu podrugljivu radoznalost da su mu se oči same od sebe punile vrelom izmaglicom, a sve ono u šta je gledao usled proklete nužde da u nešto gleda bilo podvrgnuto zagonetnim optičkim metamorfozama. Magla je prekrila stranicu na plave kvadratiće; beli brojevi na crnoj tabli čas su se sužavali, čas razlivali; ravnomerno se udaljavajući, postajao je prigušeniji i nerazumljiviji glas nastavnika, a drug iz klupe, podmuklo čudovište sa maljama na obrazima, tiho i zadovoljno bi rekao: „Sad će zaplakati.“ Nije zaplakao nijednom, nije zaplakao čak ni onda kad su u

toaletu, zajedničkim naporima, pokušavali da mu ugu-
raju glavu u nisku šolju sa zaostalim žutim mehurićima.
„Gospodo“, rekao je razredni na jednom od prvih časo-
va, „vaš novi drug je sin pisca. Kojeg, ako još niste čitali,
pročitajte.“ I krupnim slovima je zapisao na tabli, toliko
pritiskajući da se kreda ispod prstiju sa krckanjem dro-
bila: „*Doživljaji Antoše*, izd. Silvestrova.“ Dva-tri meseca
nakon toga Lužina su zvali Antoša. Ono čudovište zavere-
ničkog izgleda donelo je u razred knjižicu i tokom časa ju
je krišom pokazivao drugima značajno gledajući Lužina, a
kada se čas završio, počeo da čita naglas iz sredine, namer-
no izvrćući reči. Petrišček, koji je gledao preko njegovog
ramena, htela da zadrži stranicu, i ona se pocepa. Krebs
ispali: „Moj tata kaže da je on čist drugorazredni pisac.“
Gromov povika: „Neka nam Antoša naglas čita!“ „Bolje
da svakome damo po malo“, sa zlurom slašću reče ra-
zredni šaljivdžija, koji se nakon napete borbe domogao
lepe crveno-zlatne knjižice. Stranice se razleteše po celom
razredu. Na jednoj beše slika: gimnazijalac bistrih očiju
hrani na ulici svojim doručkom ofucanog psa. Sutradan
ju je Lužin našao uredno pričvršćenu čiodama na unu-
trašnjoj strani poklopca klupe.

Ubrzo su ga, uostalom, ostavili na miru, samo bi se
povremeno pojavljivao glupi nadimak, ali kako se uporno
na njega nije odazivao, i on je konačno zamro. Lužina
prestadoše da primećuju, s njim nisu razgovarali, a čak
ga je i jedini povučeni dečak u razredu (kakav postoji u
svakom razredu, kao što neizostavno postoje debeljko,
snagator i šaljivdžija) izbegavao, bojeći se da ne podeli
njegov prezira dostojan položaj. Taj isti povučeni dečak,
koji je šest godina kasnije dobio Orden Svetog Georgija

za izuzetno opasno izviđanje, a zatim izgubio ruku za vreme građanskog rata, pokušavajući da se priseti (dvadesetih godina ovoga veka) kakav je Lužin bio u školi, nije mogao da ga zamisli drugačije do sleđa: kako sedi ispred njega u razredu, klempavih ušiju, kako odlazi na drugi kraj učionice, dalje od buke, kako odlazi kući u fijakeru – ruke u džepovima, velika šarena torba na leđima, pada sneg... Pokušavao je da potrči napred, da ga pogleda u lice, ali onaj poseban sneg zaborava, sneg nemušt i obilan, neprekidnom belom izmaglicom zastirao je sećanje. I bivši povučeni dečak, sada uzrujan emigrant, govorio je, gledajući portret u novinama: „Zamislite, nikako se ne sećam njegovog lica... Ali nikako se ne sećam...“

Lužin stariji, koji je oko četiri sata gledao kroz prozor, video je sanke kako se približavaju i lice sina kao bledu mrlju. Sin bi obično odmah ušao kod njega u kabinet i dotičući obrazom obraz ljubio vazduh i odmah odlazio. „Čekaj“, rekao bi otac, „čekaj. Ispričaj šta je bilo danas. Jesi li izlazio na tablu?“

Žudno je gledao u sina koji je odmicao lice i htede da ga uhvati za ramena, da ga protrese, i snažno poljubi u bled obraz, u oči, u nežnu, upalu slepoočnicu. Mali Lužin, te prve školske zime dirljivo je mirisao na beli luk zbog injekcija arsenika koje mu je propisao lekar. Žicu od platine su mu skinuli, ali je on, po navici, i dalje pokazivao zube, podvijajući gornju usnu. Bio je odeven u sivo englesko odelce s dragonerom za sužavanje na leđima i kratkim pantalonama s dugmićima ispod kolena. Stajao je pored pisaćeg stola balansirajući na jednoj nozi i otac nije smeo ništa protiv njegove neprobojne natmurenosti. Sin bi zatim odlazio vukući ranac po tepihu; Lužin stariji bi se

naslonio na sto, za kojim je u plavim školskim sveskama pisao novu pripovetku (hir, koji će možda jednog dana oceniti budući biograf) i osluškivao monolog u susednoj trpezariji – glas žene koja je nagovarala tišinu da popije kakao. „Strašna tišina“, razmišljao je Lužin stariji. „On je bolešljiv, ima neki težak unutrašnji život... možda i nije trebalo da ga dam u školu. Ali ipak, mora da se navikne na društvo drugih dečaka... Zagonetka, zagonetka...“

„Pojede bar malo keksa“, tužno je nastavljao glas s druge strane zida, i ponovo bi nastala tišina. Ali ponekad se dešavalo nešto strašno: odjednom, bez ikakvog povoda, začuo bi se drugi glas, piskav i promukao, i kao pod nalletom olujnog vetra zalupila bi se vrata. Tada bi skočio, uleteo u trpezariju, držeći u ruci pero kao strelu. Žena je drhtavim rukama kupila sa stolnjaka prevrnutu šolju i tacnu zagledajući ima li pukotina. „Pitala sam ga o školi“, rekla je, ne gledajući muža, „nije hteo da odgovara, a onda, eto... kao ludak...“ Oboje su osluškivali. Francuskinja je otišla na jesen u Pariz, i sada više niko nije znao šta radi u svojoj sobi. Tamo su tapete bile bele, a poviše je išla plava traka po kojoj su bile nacrtane sive guske i riđi štenci. Gusan je išao ka štenetu, i opet tako, trideset osam puta oko cele sobe. Na polici je stajao globus i preparirana veverica, kupljena nekada na Vrbicu. Zelena lokomotiva provirivala je ispod karnera fotelje. Bila je to lepa soba, svetla. Vesele tapete i vesele stvari.

Bilo je i knjiga. Knjige, koje je sačinio otac, u zlatno-crvenim reljefnim povezima, sa rukom pisanom posvetom na prvoj stranici: „Iskreno se nadam da će se moj sin uvek odnositi prema životinjama i ljudima onako kako to čini Antoša“, i ogroman uzvičnik. Ili: „Ovu knjigu sam pisao

misleći o tvojoj budućnosti, sine moj.“ Ovi natpisi izazivali su u njemu neodređen stid zbog oca, a same knjižice bile su isto tako dosadne kao *Slepi muzičar* ili *Fregata Palada*. Veliki tom Puškina, sa portretom kovrdžavog dečaka s debelim usnama, nije se nikada otvarao. Zato su postojale dve knjige – obe poklon od tetke – koje je zavoleo za ceo život, pamtio ih je kao pod lupom, i tako ih je intenzivno doživio da je dvadeset godina kasnije, ponovo ih pročitavši, u njima video samo suvoparno prepričavanje, skraćeno izdanje, kao da su zaostale za onim neponovljivim, besmrtnim slikama koje su u njemu ostavile. Ali nije ga žudnja za dalekim odredištima nagonila da ide stopama Fileasa Foga, niti ga je dečja sklonost ka tajanstvenim avanturama vukla u kuću u Bejker stritu, gde je, ubrizgavajući sebi kokain, sanjareći svirao na violini krakati detektiv orlovskog profila. Tek mnogo kasnije sam je sebi razjasnio zašto su ga te dve knjige tako uzbuđivale – bila je to struktura koja se pravilno i neumitno razvija: Fileas, maneken sa cilindrom, koji ide na svoj složeni elegantni put sa opravdanim žrtvama, čas na slonu kupljenom za milion, čas na brodu koji treba dopola spaliti za gorivo; i Šerlok, koji je logici dao čar snoviđenja, Šerlok, koji je sastavio monografiju o pepelu svih vrsta cigara i koji se sa tim pepelom, kao sa talismanom, probija kroz kristalni lavirint mogućih dedukcija ka jedinom mogućem blistavom zaključku. Mađioničar, kojeg su njegovi roditelji pozvali za Božić, nekako je nakratko u sebi sjedinio Foga i Holmsa, i čudno zadovoljstvo koje je tog dana iskusio ublažilo je sve neprijatno što je pratilo mađioničarev nastup. Pošto molbe, oprezne, retke molbe da „pozove svoje školske drugove“ nisu urodile plodom, Lužin stariji, uveren da će

to biti i zabavno i korisno, obratio se dvojici poznanika čiji su sinovi išli u istu školu, i još pozvao decu daljeg rođaka, dva mirna, troma dečaka i bledu devojčicu s debelom crnom pletenicom. Svi pozvani dečaci bili su u mornarskim odelima i mirisali su na ulje za kosu. U dvojici od njih mali Lužin je s užasom prepoznao Bersenjeva i Rozena iz trećeg razreda, koji su u školi bili aljkavo odeveni i ponašali se nasilnički. „Evo“, radosno reče Lužin stariji, držeći sina za rame (dok se rame polako izmicalo ispod njegovog dlana). „Sada ćete biti ostavljeni sami, upoznajte se, poigrajte se, a zatim ćemo vas pozvati pa će biti iznenađenje.“ Pola sata kasnije otac dođe da ih pozove. U sobi je vladala tišina. Devojčica je sedela u uglu i listala, tražeći slike u prilogu uz *Njivu*, Bersenjev i Rozen sedeli su na kauču, postidjenih pocrvenelih lica i ucakljeni od ulja za kosu. Tromi nećaci lutali su po sobi, nezainteresovano posmatrajući engleske gravire na zidovima, globus, vevericu, odavno razbijeni pedometar koji je ležao na stolu. Sam Lužin, takođe u mornarskom odelu, sa pištaljkom na grudima okačenom o belu traku, sedeo je na tonet stolici kraj prozora i smrk-nuto posmatrao grickajući nokat na palcu. Ali mađioničar je sve nadoknadio, pa čak i kada su mu sledećeg dana Bersenjev i Rozen, sada u pravom, odvratnom izdanju, prišli u školskoj sali, nisko se poklonili, a zatim se prostačkim grohotom nasmejali i zagrljeni, klateći se, brzo udaljili – čak ni tada taj podsmeš nije mogao da naruši očaranost. Na njegovu mrgodnu molbu – šta god da je sada govorio, obrve su mu se bolno spajale – majka mu je donela iz grada veliki sanduk, obojen da liči na mahagonij, i udžbenik mađioničarskih trikova, na čijoj je korici bio gospodin sa medaljama na fraku koji je držao zeca za uši

visoko u vazduhu. U sanduku su bile kutijice sa duplim dnom, štapić oblepljen zvezdastom hartijom, špil prostih karata, gde su figure bile pola kraljevi i žandarmi, a pola ovce u uniformama, sklopivi cilindar sa pregradama, kanap sa dve drvene stvarčice na krajevima, čija je namena bila nejasna... I u koketnim malim kovertama praškovi koji su vodu bojili u plavu, crvenu, zelenu. Mnogo zanimljivija bila je knjiga, i Lužin je bez muke naučio nekoliko trikova s kartama, koje je satima pokazivao samom sebi pred ogledalom. Nalazio je zagonetno zadovoljstvo, neodređeno obećanje nekih drugih, još nepoznatih uživanja u tome kako se vešto i precizno izvodio trik, ali ipak mu je nešto nedostajalo, nije mogao da dokuči neku tajnu, u koju je verovatno bio upućen mađioničar, koji je izvlačio rublju iz vazduha ili vadio sedmicu tref koju je publika zamislila iz uha smušenog Rozena. Nervirali su ga složeni rekviziti opisani u knjizi. Tajna, kojoj je težio, bila je jednostavnost, skladna jednostavnost, koja je iznenađivala više od najsloženije magije.

U pismenom izveštaju o njegovim uspesima, poslatom za Božić, u izveštaju veoma opširnom, u kojem se u rubrici *Opšte napomene* nadugačko, s pleonazmima, govorilo o njegovoj tromosti, apatiji, pospanosti, nespretnosti i gde su ocene bile zamenjene epitetima, našao se jedan „nedovoljan“ iz ruskog jezika, nekoliko „dovoljnih“, između ostalih i iz matematike. Međutim, upravo u to vreme on se neobično zainteresovao za zbirku zadataka – *Vesela matematika*, kako je stajalo u naslovu – za čudnovato ponašanje brojeva, za nestašnu igru geometrijskih linija, za sve ono čega nije bilo u školskoj zbirci zadataka. Blaženstvo i užas izazivali su u njemu klizanje kose prave uz drugu,

vertikalnu, u primeru koji je pokazivao tajnu paralelnosti. Vertikalna je bila beskonačna, kao i svaka linija, a kosa, takođe beskonačna, klizeći uz nju i podižući se sve više, beše osuđena da se kreće večno, bilo joj je nemoguće da sklizne, i tačka njihovog preseka, zajedno sa njegovom dušom, vinu se naviše po beskonačnoj stazi. Ali ih je, pomoću lenjira, primorao da se razdvoje: jednostavno ih je nacrtao ponovo, paralelno jednu drugoj, i osećao je pritom da se tamo, u beskonačnosti, gde je primorao kosu da sklizne, dogodila nezamisliva katastrofa, neobjašnjivo čudo, i on se dugo zaustavljao na tim nebesima gde zemaljske linije lude.

Na neko vreme pronašao je prividno smirenje u slagalicama. To su u početku bile jednostavne, dečje slike, koje su se sastojale od velikih komada isečenih duž ivice okruglim zupcima, kao na keksu pti-ber, a spajale su se tako čvrsto da se, nakon što bi se slika složila, mogli podizati celi njeni delovi bez lomljenja. Ali te godine je engleska moda izmislila slagalice za odrasle – „pazle“, kako su ih zvali kod Petoa – isečene krajnje prepredeno: delići svih oblika, od običnog kružića (dela budućeg plavog neba) do najsloženijih formi, bogatih uglovima, šiljcima, prevlakama, lukavim izbočinama, po kojima se nikako nije moglo razabrati gde će se uklopiti – da li će dopuniti šarenu kožu krave koja je već skoro završena ili je tamna ivica na zelenoj pozadini senka pastirovog štapa, čije se uho i deo temena jasno vide na nekom otvorenijem komadiću. I kada se postepeno pojavljivao, s leve strane, trup krave, a sa desne, na zelenilu, ruka sa sviralom, i malo poviše, nebeskim plavetnilom ravnomerno se popunjavala praznina i plavi kružić glatko ulazio u nebeski svod,

Lužin je osećao neverovatno uzbuđenje zbog preciznih kombinacija šarenih komada koji u poslednjem trenutku formiraju jasnu sliku. Postojale su i veoma skupe slagalice, koje su se sastojale od nekoliko hiljada delova; njih je donosila tetka, vesela, nežna, ridokosa tetka, i on se satima naginjao nad stolom za kartanje u sali proveravajući očima svaki zubac pre nego što bi probao da li odgovara udubljenju i trudeći se da po jedva приметnim naznakama unapred odredi suštinu slike. Iz susedne sobe, gde su galamili gosti, tetka je molila: „Zaboga, nemoj nešto da izgubiš!“ Ponekad bi ulazio otac, gledao komadiće, pružao ruku ka stolu, govorio: „Ovo sigurno ide ovde“, i tada bi Lužin, ne okrećući se, mrmljao: „Gluposti, gluposti, ne smetajte“ – i otac bi, oprezno dodirnuvši usnama čubu na potiljku, odlazio – pored pozlaćenih stolica, pored ogromnog ogledala, pored kopije Frine koja se kupala, pored klavira, velikog, nemog klavira, potkovanog debelim staklom i pokrivenog brokatom.

3

Tek u aprilu, tokom uskršnjih praznika, za Lužina je nastupio onaj neizbežni dan kad se ceo svet odjednom ugasio, kao da je neko okrenuo prekidač, i samo je jedna stvar usred mraka ostala jasno osvetljena: novorođeno čudo, blistavo ostrvo na koje je bio osuđen da se usredsredi sav njegov život. Sreća za koju se grčevito uhvatio ostala je; taj aprilski dan zaustavio se zauvek, dok se negde, u drugoj ravni, nastavila smena danâ – proleće u gradu, leto na selu – nejasni tokovi koji su ga jedva doticali.

Počelo je nevino. Na godišnjicu tastove smrti, Lužin stariji je u svom stanu priredio muzičko večer. Slabo se razumeo u muziku, gajio je tajnu, sramnu strast prema *Travijati*, a na koncertima bi pratio klavir samo na početku, da bi zatim, ne slušajući, posmatrao ruke pijaniste kako se odražavaju u crnom laku. Muzičko večer sa izvođenjem kompozicija pokojnog tasta morao je da priredi, hteo – ne hteo: novine su uporno ćutale – zaborav je bio potpun, težak, beznadežan – a žena je sa drhtavim osmehom ponavljala da su to sve spletker, spletker i samo spletker, da su još za života zavideli talentu njenog oca i da sada žele da prećute njegovu slavu. U otvorenoj crnoj haljini, sa predivnom dijamantskom ogrlicom i ustaljenim izrazom dremeljive ljubaznosti na punačkom belom licu, dočekivala je goste tiho, bez uzvika, šapućući nešto brzo i prigušeno; izgubljena od stidljivosti, sve vreme je očima tražila muža, koji je išao tamo-amo sitnim koracima, sa uštirkanim oklopom košulje što mu je virila iz prsluka – dobrodušan, oprezan gospodin u prvim pokušajima da ostavi utisak uglednog pisca. „Opet je izašla golišava“, uzdahnu izdavač jednog umetničkog časopisa pogledavši usput Frinu, koja je, zahvaljujući pojačanom osvetljenju, bila posebno upadljiva. Utom mu se na putu nađe mali Lužin, pa ga pogladi po glavi. Lužin ustuknu. „Koliko je on porastao“, reče ženski glas iza njega. Sakrio se iza nekog fraka. „Ne, izvinite, izvinite“, zagrmelo je iznad njegove glave, „ne mogu se postavljati takvi zahtevi našoj štampi!“ Uopšte nije bio veliki, naprotiv: bio je veoma sitan za svoje godine, i lutao je među gostima trudeći se da nađe neko mirno mesto. Povremeno bi ga neko uhvatio za rame i pitao neku glupost. Soba je bila pretrpana

pozlaćenim stolicama poredanim u redove. Neko je pažljivo kroz vrata unosio notni stalak.

Neprimetno se probijajući, Lužin je dospeo u mračni očev kabinet i smestio se u ugao, na divan. Iz daleke prostorije, od koje su ga delile dve sobe, dopiralo je nežno zavijanje violine.

Pospano je slušao, obgrlivši kolena i gledajući u čipkastu pukotinu između labavo navučenih zavesa, kroz koju je beli gasni fenjer s ulice bacao ljubičasti odsjaj. S vremena na vreme po plafonu bi kliznuo tajanstveni luk slabe svetlosti, i na pisaćem stolu bi zasijala jedna tačka – nejasno beše da li je to odblesak s teškog kristalnog jajeta ili odraz u staklu fotografije. Gotovo je bio zadremao kad ga prenu iz sna zvonjava telefona na stolu, i odmah mu postade jasno da je svetlucaća tačka zapravo na viljuški telefona. Iz trpezarije uđe sluga, uključi u prolazu svetlo, koje osvetli samo pisaći sto, prisloni slušalicu na uho i, ne primetivši Lužina, ponovo izađe pošto je pažljivo spustio slušalicu na kožni pribor za pisanje. Minut kasnije vrati se u pratnji gospodina koji, ušavši u osvetljeni krug, zgrabi slušalicu, a drugom rukom napipa iza sebe naslon fotelje. Sluga zatvori vrata za sobom i priguši daleki žubor muzike. „Slušam“, reče gospodin. Lužin ga je iz tame posmatrao, plašeći se da se pomeri i zbunjen time što se potpuno nepoznat čovek tako udobno smestio za očev sto. „Ne, ja sam već svirao“, reče i pogleda naviše dok se njegova bela, nemirna ruka igrala nečim na stolu. Fijaker zaklopara po drvenoj kaldrmi. „Verovatno“, reče gospodin. Lužin je video njegov profil, nos od slonovače, sjajnu crnu kosu, gustu obrvu. „Iskreno govoreći, ne znam zašto me zoveš ovde“, tiho reče i nastavi da prebira po stolu. „Jedino ako hoćeš da proveriš...“ „Ludice“, nasmeja

se i poče ritmično da njiše nogom u lakovanoj cipeli. Zatim vrlo vešto zaglavi slušalicu između uha i ramena i, povremeno odgovarajući sa „da“, „ne“, „možda“, podiže obema rukama ono čime se dotad igrao. Bila je to mala, glatka kutija koju je pre neki dan neko poklonio ocu. Lužin još nije stigao da pogleda šta je unutra i sada je radoznalo pratio gospodinove ruke. Ali ovaj nije odmah otvorio kutiju. „I ja tebe“, rekao je. „Mnogo, mnogo puta. Laku noć, devojčice.“ Spustio je slušalicu, uzdahnuo i otvorio kutiju. Međutim, okrenuo se tako da Lužin od njegovog crnog ramena ništa nije video. Dečak se oprezno pomeri, ali jastuče skliznu na pod i gospodin se brzo okrenu. „Šta ti radiš ovde?“, upita kad je ugledao Lužina u mračnom ćošku. „U, u, baš je ružno prislušivati!“ Lužin je ćutao. „Kako se zoveš?“, prijateljski upita gospodin. Lužin skliznu sa divana i priđe. U kutiji su zbijene ležale rezbarene figure. „Odličan šah“, reče gospodin. „Igra li tata?“ „Ne znam“, odgovori Lužin. „A umeš li ti?“ Lužin odmahnu glavom. „E, to je šteta. Treba da naučiš. Ja sam s deset godina već odlično igrao. Koliko ti je godina?“

Vrata se polako otvoriše. Uđe Lužin stariji – na prstima. Bio je spreman da zatekne violinistu kako razgovara telefonom, i nameravao da veoma delikatno prošapuće: „Nastavite, nastavite, a kad završite, publika usrdno moli da odsvirate još nešto“. „Nastavite, nastavite“, izusti po inerciji, pa kad ugleda sina, začuta. „Ne, ne, već sam završio“, odgovori violinista ustajući. „Odličan šah. Da li Vi igrate?“ „Slabo“, odgovori Lužin stariji. („Šta ti radiš ovde? Idi i ti poslušaj muziku...“) „Kakva je to igra, kakva igra“, reče violinista i pažljivo zatvori kutiju. „Kombinacije su kao melodije. Znae, ja jednostavno čujem poteze.“

„Po mom mišljenju, za šah treba imati ozbiljan talenat za matematiku“, ispali Lužin stariji. „Ja po tom pitanju... Čekaju Vas, maestro.“ „Ja bih najradije odigrao jednu partiju“, nasmeja se violinista i krenu ka vratima. „Igra bogova. Beskrajne mogućnosti.“ „Veoma drevan izum“, reče Lužin stariji i okrete se ka sinu. „Šta je s tobom? Hajde!“ Ali Lužin nije stigao do salona, već je uspeo da se zadrži u trpezariji, gde je bio postavljen sto sa zakuskama. Uze tanjir sa sendvičima i odnese ga u svoju sobu. Jeo je dok se svlačio, a posle je nastavio da jede u krevetu. Kada je već ugasio svetlo, majka zaviri kod njega, naže se nad njim, i u polutami zablistaše dijamanti na njenom vratu. Pretvarao se da spava. Udaljila se i dugo, dugo, pazeći da ne lupne, zatvarala za sobom vrata.

Probudio se sledećeg jutra s osećajem neobjašnjivog uzbuđenja. Bilo je vedro, vetrovito, kolovozi su se presijavali ljubičastim sjajem; blizu Trijumfalne kapije na Dvorskom trgu nad ulicom se elastično nadimala ogromna trobojka kroz koju je nebo prosijavalo u tri nijanse. Kao i uvek u praznične dane, izašao je u šetnju sa ocem, ali to više nisu bile nekadašnje dečje šetnje: podnevni top više ga nije plašio, a nepodnošljivo mu je bilo ono što je otac govorio, jer se ovaj nadovezao na sinočnju temu i sugerisao kako bi bilo dobro da počne da se bavi muzikom. Za doručkom je bio poslužen poslednji ostatak uskršnjeg kolača od sira (niske piramide sa sivkastom prevlakom na zaobljenom vrhu) i još nenačeti kulič*. Tetka, ista ona

* Tradicionalan ruski vaskršnji obredni hleb (kolač) od dizanog slatkog testa. Pravi se u obliku visokog cilindra i ukrašava šećernom glazurom, mrvicama ili simbolima HV (Hristos voskrese). U pravoslavnoj tradiciji simbolizuje prisustvo vaskrslog Hrista za trpezom. (Prim. prev.)

mila riđokosa tetka, majčina rođaka u trećem kolenu, bila je izuzetno vesela: gađala se mrvicama i pričala kako će je Latam za dvadeset pet rubalja provozati na svojoj *antoaneti* koja, međutim, već pet dana ne može da se odlepi od zemlje, dok *voazen** leti kao navijen, kružeći toliko nisko da se, kad se nagne nad tribinama, vidi čak i vata u pilotovim ušima. Lužin je iz nekog razloga neobično jasno zapamtio to jutro i taj doručak, kao što se pamti dan koji prethodi nekom dalekom putu. Otac je govorio da bi bilo dobro da posle doručka odu na ostrva, gde su poljane potpuno prekrivene sasama, i dok je to izgovarao, tetka ga je pogodila mrvicom pravo u usta. Majka je ćutala, a onda odjednom, nakon drugog jela, ustade. Trudeći se da sakrije lice koje se grčilo, prošaputa da je „sve u redu, sve u redu, brzo će proći“, pa užurbano izađe. Otac baci salvetu na sto i izađe za njom. Lužin nikada nije saznao šta se tačno dogodilo, ali je, prolazeći s tetkom kroz hodnik, čuo iz majčine spavaće sobe tiho jecanje i očev umirujući glas koji je glasno ponavljao: „Fantaziraš.“

„Hajdemo negde“, prošaputa tetka, koja se primirila, sva pocrvenela i nervozno gledala oko sebe – tako su se našli u kabinetu, gde je iznad kožne fotelje prolazila kupa svetlosti u kojoj su se kovitlale čestice prašine. Zapalila je cigaretu i meki, prozračni kolutovi dima zalelujaše se na suncu. Ona je bila jedina osoba u čijem se prisustvu nije osećao stegnuto, a sada mu je bilo naročito prijatno: u kući je vladala čudna tišina i činilo se kao da je nešto

* Antoanet i voazen su tipovi ranih francuskih aviona s početka XX veka. Antoanet, monoplan Leona Levavasera, bio je poznat po eleganciji, ali i nepouzdanosti, dok je voazen bio jedan od prvih uspešno korišćenih biplana. (Prim. prev.)

na pomolu. „Hajde da se igramo nečega“, izusti tetka i uhvati ga za vrat. „Kako ti je tanak vrat, jednom rukom mogu...“ „A da li ti umeš da igraš šah?“, umiljavao se Lužin i, oslobodivši glavu, nežno protrlja obraz o njen svileni rukav boje različka. „Bolje da igramo magarca“, rekla je rasejano. Negde se zalupiše vrata. Ona se namršti, okrenu lice ka zvuku i oslušnu. „Ne, hoću šah“, reče Lužin. „Komplikovano je, mili, ne možeš to odmah naučiti.“ Otišao je do pisaćeg stola i pronašao kutiju koja je stajala iza portreta. Tetka ustade da uzme pepeljaru, zamišljeno pevušeći završetak neke svoje misli: „To bi bilo užasno, to bi bilo užasno...“ „Evo“, reče Lužin i spusti kutiju na niski turski stočić sa intarzijama. „Treba ti i tabla“, rekla je. „I znaš, bolje da te naučim dame, to je lakše.“ „Ne, hoću šah“, ponovi Lužin i raširi kockastu tablu.

„Prvo ćemo poređati figure“, poče tetka uzdahnivši. „Ovde bele, tamo crne. Kralj i kraljica idu jedno do drugog. Ovo su lovci. Ovo su skakači. A ovo su topovi, na krajevima. Sad...“ Odjednom se zaustavi, držeći figuru i gledajući ka vratima. „Sačekaj“, reče zabrinuto, „mislim da sam zaboravila maramu u trpezariji. Odmah se vraćam.“ Otišla je do vrata, ali se odmah vrati. „Neka je“, reče i ponovo sede na svoje mesto. „Ne, nemoj da ređaš bez mene, pomešaćeš. Ovo se zove pešak. Sad gledaj kako se koji kreće. Skakač, naravno, preskače.“ Lužin je sedeo na tepihu, ramenom dodirujući njeno koleno, i posmatrao ruku sa tankom narukvicom od platine koja je podizala i postavljala figure. „Kraljica se najviše kreće“, primeti on sa zadovoljstvom i prstom popravi figuru koja nije stajala tačno na sredini polja. „A jedu ovako“, nastavi tetka, „kao da se istiskuju, razumeš? Pešaci ovako: ukoso. Kad

se može pojesti kralj, to se zove šah; kada on nema gde da se skloni, to je mat. Ti, znači, moraš da uzmeš mog kralja, a ja tvog. Vidiš kako je sve ovo dugo za objašnjavanje. Možda da igramo neki drugi put, a?“ „Ne, sada“, reče Lužin i iznenada joj poljubi ruku. „Ah, dragi moj“, oteže tetka, „otkud takva nežnost... Ipak si ti dobar dečak.“ „Molim te, hajde da igramo“, ponovi Lužin i na kolenima dođe do stočića. Ali ona odjednom ustade, tako naglo da je suknjom zakačila tablu i oborila nekoliko figura. Na vratima je stajao otac.

„Idi u svoju sobu“, reče otac, tek uzgred pogledavši sina. Lužin, koji je prvi put u životu bio izbačen iz neke prostorije, zapanjen ostade na kolenima. „Jesi li čuo?“, upita otac. Lužin jako pocrvene i poče da traži pale figure po tepihu. „Požuri“, zagrme otac glasom kakvim nikada ranije nije govorio. Tetka brzo i bez reda poče da gura figure u kutiju. Ruke su joj drhtale. Jedan pešak nikako nije hteo da uđe. „Ma, uzmi, uzmi“, rekla je, „nosi ga!“ Polako je sklopio kockastu tablu i, mračnog i uvređenog izraza lica, uzeo kutiju. Vrata nije mogao da zatvori jer su mu obe ruke bile zauzete, pa otac brzo priđe i zalupi vrata, tako da Lužin ispusti tablu, koja se odmah otvori; morao je da spusti kutiju na pod i ponovo je spakuje. Iza zatvorenih vrata, u kabinetu, prvo zavlada tišina, zatim škripa fotelje koja je primila težinu tela, i isprekidan, upitni tetkin šapat. Lužin s gađenjem pomisli kako su danas u kući svi poludeli i poče u svoju sobu. Tamo je odmah poređao figure kako mu je tetka pokazala, pa ih je dugo gledao, razmišljajući o nečemu; zatim ih vrlo uredno složi nazad u kutiju. Od tog dana šah je ostao kod njega i otac dugo nije primetio da ga nema. Od tog dana u njegovoj